

YABANCI UYUKLU İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ÖĞRETMENLERİ VE DERS BAŞARILARI İLE İLGİLİ YAŞADIKLARI SORUNLARIN VE ÇÖZÜM YOLLARININ KENDİ BAKIŞ AÇILARINDAN İNCELENMESİ

Serap ÇİMŞİR*, Z. Nurdan BAYSAL**

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, yabancı uyruklu ilkokul öğrencilerinin öğretmenleri ve dersleri ile ilgili yaşadıkları sorunlara ve sorunların çözümüne ilişkin görüşlerini, kendi bakış açılarından ortaya koymaktır. Temel yorumlamacı nitel araştırma desenine göre temellendirilen çalışmanın verileri, İstanbul ili Ataşehir ilçesinde bir devlet ilkokulunda öğrenim gören 15 yabancı uyruklu öğrenci ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşme formlarından elde edilmiştir. Veriler, içerik analizi ve betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmiştir. Elde edilen veriler “Öğretmen ile İlgili Sorunlar ve “Ders Başarısı ile İlgili Sorunlar” olmak üzere iki tema halinde incelenmiştir. Elde edilen verilerin değerlendirilmesi sonucunda katılımcı öğrencilerin öğretmenleri ile en çok “ayrım yapma”, “bağırma”, “ilgisizlik”, daha az “sevgisizlik”, “iletişim kuramama” ve “öğretmen değişikliği” sorunlarını yaşadıkları saptanmıştır. Yaşadıkları sorunu katılımcıların çoğunun “Öğretmenin isteklerini yerine getirerek/kurallara uyararak” daha azının “öğretmen ile konuşarak”, “hiçbir şey yapmayarak”, “Türkçe öğrenmeye çalışarak”, en azının ise “iltifat ederek” çözmeye çalıştıkları belirlenmiştir. Katılımcı öğrencilerin çözüm için öğretmenlerinden beklentileri ise daha çok dışlanmama/ayrım yapılmaması”, “kendisine iyi davranılması” çok az “ilgi” ve “bağırma” olarak tespit edilmiştir. Ders başarısı ile ilgili sorunların okuma, anlama ve dil becerisi gerektiren Türkçe dersinde en fazla olduğu, sonra matematik, daha sonra hayat bilgisi ve en az fen bilimleri dersinde sorun yaşandığı saptanmıştır. Katılımcıların çoğu “ders çalışarak” daha azı “öğretmen ile konuşarak”, “kitap okuyarak”, “video/film izleyerek” ve “hiçbir şey yapmayarak” problemin çözümünü gerçekleştirebileceğini ifade etmişlerdir. Katılımcı öğrencilerin sorunun çözümü için beklentileri çoğunlukla “ders çalışmak”, “öğretmen ilgisi/desteği” en az ise “ülkesine dönmek” ve “özel ders almak” olarak belirlenmiştir. Çalışmanın sonunda bulgulardan elde edilen sonuçların tartışmasına ve önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: ders başarısı, çok kültürlü eğitim, ilkokul, sorun çözme, yabancı uyruklu öğrenciler.

INVESTIGATION OF FOREIGN PRIMARY SCHOOL STUDENTS' PROBLEMS AND SOLUTIONS ABOUT THEIR TEACHERS AND COURSE ACHIEVEMENTS FROM THEIR PERSPECTIVES

ABSTRACT

The purpose of this research is to reveal the opinions of foreign primary school students about their teachers and their problems related to their lessons and their solutions from their own perspective. The data of the study, which was based on the basic interpretive qualitative research pattern, were obtained from semi-structured interview forms with 15 foreign students studying in a public primary school in Ataşehir district of Istanbul. The data were analysed by content analysis and descriptive analysis technique. The data obtained were analysed in two themes: “Problems with Teacher and Problems with Course Success”. As a result of the evaluation of the data obtained, it was determined that the participant students had the most problems of “discriminating”, “yelling”, “indifference”, less “loveless”, “not communicating” and “teacher change” with their teachers. It was determined that the majority of the participants experienced the problem they experienced by “fulfilling the teacher's requests / following the rules”, less by “talking with the teacher”, “by doing nothing”, “by trying to learn Turkish”, and at least by “complimenting”. The expectations of the participating students from the teachers for the solution were determined as “not being excluded / discriminated”, “being treated well”, “little interest” and “not shouting”. It has been determined that the problems related to the course success are the highest in Turkish lesson which requires reading, comprehension and language skills, then there are problems in mathematics, then life science and least science. Most of the participants stated that they could solve the problem by “studying”, less by “talking to the teacher”, “reading a book”, “watching videos / movies” and “doing nothing”. The expectations

* Dr. MEB Ali Nihad Tarlan İlkokulu, serapkr@gmail.com

** Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, znbaysal@marmara.edu.tr.

of the participant students for the solution of the problem were determined as usually "studying", "teacher interest / support", least "returning to the country" and "taking private lessons". At the end of the study, the discussion of the results obtained from the findings and suggestions are included.

Keywords: *course success, foreign students, multicultural education, primary school, problem solving,*

GİRİŞ

Günümüzde dünyanın demografik yapısında büyük değişiklikler yaşanmaktadır. Eski dönemlerden beri süregelen göç hareketleri, teknolojinin gelişmesi, küreselleşme ve savaşların etkisiyle daha büyük göç dalgalarının oluşmasına neden olmaktadır. Ayrıca kültür, eğitim, sağlık, iş imkânı gibi nedenler de göç hareketini etkilemektedir.

21. yüzyılın ikinci yarısında toplu nüfus hareketleri olmuş, göçmen nüfus son yarım yüzyılda hızla artış göstermiştir. Birleşmiş Milletler verilerine göre göçmen nüfus son 20 yıldaki hızıyla artmaya devam ederse, 2050’de dünyadaki uluslararası göçmen sayısının 405 milyona varması öngörülmektedir. Dolayısıyla göç hareketlerinden neredeyse bütün ülkeler etkilenebilir (2016 Türkiye Göç Raporu, 2017, s. 23). Yaşanan göç hareketi kültürel, sosyal ve ekonomik yaşamda farklılıklara ve güçlüklerle neden olduğu gibi eğitim açısından da büyük sorunları beraberinde getirmektedir. Normal akışı içinde eğitimin her kademesinde çeşitli sorunlar yaşandığı bilinmektedir. İşte bu sorunlar yabancı uyruklu öğrenciler için daha fazla ve farklı boyutlarda olmaktadır. Özellikle savaş gibi olumsuz nedenlerle sığınmacı olarak göç eden çocukların hem yaşadıkları travma hem ekonomik koşullar hem de sosyal yaşamlarındaki büyük değişiklik eğitim sürecine adaptasyonu ve başarıyı olumsuz etkileyebilecektir. Bilhassa temel eğitim düzeyindeki çocukların okula, arkadaşlarına, öğretmenlerine uyumu ve etkileşimi, derslerdeki akademik başarıya yönelik beklentiyle birlikte çeşitli sorunlar doğurmaktadır.

Mültecilik, ilk etapta göç edenlerin güvenlik, beslenme, barınma, sağlık gibi hayati ihtiyaçlarının karşılanmasını gerektirdiği için, sığınanların bu türden temel ihtiyaçlarının iltica edilen ülke hükümetince karşılanması, onların hayatlarını idame ettirebilmeleri için önemlidir. Bu ihtiyaçların yanında mültecilerin eğitim, sosyalleşme ve uyum gibi toplumsal ihtiyaçlarının karşılanması da onların yeni hayatlarına alışabilmelerinde önemli bir rol oynamaktadır (Tosun, Yorulmaz, Tekin ve Yıldız, 2018, s.2). Göç sebepleri fark etmeksizin yabancı uyruklu öğrencilerin eğitimi, eğitim sistemi içinde büyük sorumluluk ve güçlükleri ortaya çıkarmaktadır.

Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Eğitimi

Hayatları vatanlarından ayrılmak zorunda kalarak bozulan 7,4 milyon mülteci çocuk için, okul genellikle normalliklerini kazandıkları, güvenlik, barış, arkadaşlık ve düzen sağlamaya başladıkları ilk yerdir. Uyrukları, yasal durumları veya ailelerinin durumları ne olursa olsun, çocuklar kendilerini geliştirmelerini sağlayacak müfredata erişmesi okul vasıtasıyla mümkün olmaktadır (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği [UNHCR], 2017, s.7).

Okullarda eğitim-öğretim faaliyetlerinin sorunsuz ve düzenli yürütülmesinde hem yöneticilere hem de öğretmenlere çeşitli sorumluluklar düşmektedir. Birbirinden farklı özellikteki öğrencilerin bir arada bulunması yönetici ve öğretmenlerin buna uygun eğitim ortamları düzenlemesini gerektirmektedir. Okul ortamında karşılaşılan sorunlardan biri de ülkeye yapılan göçlerden kaynaklanan sorunlardır (Sarıtaş, Şahin ve Çatalbaş, 2016, s. 2009). Türkiye, coğrafi konumu dolayısıyla göçmenlere kapılarını açan, ihtiyaç duyanları koruma altına alan ve dünya kamuoyu tarafından da saygı duyulan bir ülkedir (2016 Türkiye

Göç Raporu, 2017, s. 23). Son yıllarda da özellikle Orta Doğu'da yaşanan savaşlar, batı ülkelerine yönelik göç hareketliliğinin yoğun olması ve Türkiye'nin bir geçiş ülkesi olması, Türkiye'ye göç eden kişi sayısını oldukça arttırmıştır (Saritaş, Şahin ve Çatalbaş, 2016, s. 2009). 2017 yılı sonunda Türkiye, mülteci nüfusunda % 21'lik bir artışla -yılın başında 2,9 milyondan sonunda 3,5 milyona kadar- dünyanın en fazla mültecisine ev sahipliği yapan ülke olmuştur. Türkiye'de barındırılan toplam mülteci nüfus Suriyelileri (3.424.200), Iraklıları (37.300), İranlıları (8.300) ve Afganları (5.600) içermektedir (UNHCR, 2017a, s. 17). Çeşitli nedenlerle Türkiye'ye göç eden bu kişilerin okul çağındaki çocuklarının eğitimi, sosyal, eğitsel ve ekonomik sorunları da beraberinde getirmektedir.

Yabancı uyruklu çocukların Türkiye'de bulunma ve eğitim görme amaçları farklılık göstermektedir. Öğrencilerin Türkiye'de eğitime başlamaları, kendi seçimleri olabileceği gibi, çoğunlukla gelişleri bir zorunluluktan kaynaklanmaktadır. Çeşitli ülkelere kabul edilene kadar bir basamak gibi görülen Türkiye'de bulunan öğrenciler, ülkemizdeki okullara kabul edilmektedir. Geldikleri ülkelerden farklı bir eğitim sistemiyle karşılaşan yabancı uyruklu öğrenciler, yaşlarına göre doğrudan sınıflara alınmakta, bu yüzden de başta öğretmenleri olmak üzere, sınıf arkadaşlarıyla, yakın çevrelerinde yaşayan kişilerle iletişimde yetersiz kaldıkları bir ara dönem geçirmektedir. Çoğunluğu hiç Türkçe bilmeyen bu öğrencilerin Türkçe dil düzeylerine bakılmadan denklik verilmesi ise başta öğretmen olmak üzere, Türk öğrenciler, yabancı uyruklu veliler ve MEB açısından pek çok soruna neden olmaktadır. Bu süreçte en mağdur olanlar ise şüphesiz yabancı uyruklu öğrencilerin kendisidir (Güngör ve Şenel, 2018, s. 126-127). Yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiyeli öğrencilerle bir arada eğitimi, çok kültürlü eğitimi gerektirmektedir.

Demir (2012, s.1457), çok kültürlü eğitimde öğrenme ve öğretmenin temel ilkelerini: (1) ırkçılık, ön yargı, cinsiyet ayrımı ve diğer ayrımcılıkların son bulması, (2) öğrenme ortamında farklı kültürlere yer verilmesi, (3) farklı kültürlerin miraslarının, deneyimlerinin, bakış açılarının birleştirilmesi, (4) tüm bireyler için eğitimde fırsat ve imkan eşitliğinin sağlanması, (5) farklı kültürlerin birleşimi için bilimsel araştırmaların yapılması, (6) farklı kültürleri anlamak için hümanistik girişimlerde bulunulması, (7) içerik ve sürecin, yapı ve özün, eylem ve yansıtmanın, bilgi ve değerlerin, felsefe ve metodolojinin birlikte ele alınması, (8) değişimin gelişimsel bir süreç olduğunun kabul edilmesi, (9) farklılıkların eğitimin içeriğini zenginleştirdiğinin farkında olunması, (10) öğretmenlerin, etnik grupların özelliklerinin, öğrencilerin davranışlarını nasıl etkilediğini anlamalarına yardım eden programların geliştirilmesi, (11) öğrencilerin akademik başarıları ve birbirleriyle iletişimlerini etkileyen yetenek, bilgi ve tutumların gelişmesini sağlayan programlara katılmalarının desteklenmesi, (12) öğrencilerin ırk ve etnik ilişkiler üzerindeki ön yargıları öğrenmelerinin sağlanması, (13) öğrencilerin ortak değerleri öğrenmelerinin sağlanması ve (14) eğitim yöneticilerinin, okulları ekonomik olarak eşit oranda desteklemesi, olarak sıralamaktadır.

Yukarıda sıralanan ilkelere göre hazırlanan ve uygulanan öğrenme-öğretme sürecinin yabancı uyruklu öğrencilerin eğitimini, yerli öğrencilerle kültürel etkileşimi ve iletişimini olumlu etkileyebileceği söylenebilir. Aşağıda eğitim sürecinde kritik rol oynayan öğretmen ile ilgili açıklamalara yer verilmektedir.

Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Eğitiminde Öğretmen Faktörü

Öğretme işinin temel sorumlusu öğretmendir. İyi öğretmen olma eğitim-öğretimde başarıdan zevk alma, stres dolu okul ortamına karşı dayanıklı olma, başkalarıyla iletişim kurabilme, eğitim sorunlarını çözebilme, öğrencilere ve velilere rehberlikte bulunma, meslek hakkında düşünme ve sürekli kendini geliştirme, yansıtıcı eğitimci ve iyi bir öğretmen olma isteği taşıma demektir (Demirel ve Kaya, 2002, s. 245-246). Eğitim faaliyetlerinin yürütücüsü, rehberi ve en temel unsuru olan öğretmenin tutumu, pedagojik formasyonu,

iletişim becerisi, yeniliklere ve gelişmelere açık olması, farklılıklara saygısı ve farklı kültürden bireylere karşı yaklaşımı yabancı uyruklu öğrencilerin eğitiminde ayrı bir önem arz etmektedir. Her ne sebeple ülkesinden ayrılmış olursa olsun göç eden ailelerin çocukları için yeni bir ülke, yeni bir okul, yeni öğretmen, yeni arkadaşlar ve yeni bir müfredat baş edilmesi güç bir tabloyu ortaya çıkarmaktadır. Özellikle mülteci konumunda olan çocukların yaşayabileceği sorunlar, şiddet veya savaşa şahit olmalarından dolayı daha da fazla olabilmektedir.

Elbette eğitim sisteminde sayıları her geçen gün artan yabancı uyruklu öğrencileri sürece katarken çeşitli sorunlar doğmaktadır. Yaşanabilecek sorunların üstesinden gelmede öğrencilere destek olmada öğretmen kilit faktördür. Hem öğrencilerin hem sınıf ortamının süreçteki olumsuzluklardan en az seviyede etkilenmesi öğretmenlerin istekli, yenilikçi ve donanımlı olması ile ilişkilendirilebilir.

Yabancı uyruklu öğrencilerin eğitimi bilgi ve donanım gerektirmektedir. Erdem (2017), öğretmenlerin içeriğin mülteci öğrencilere uygunluğunu analiz etme ve içeriği düzenleme hususunda mesleki gelişim ihtiyacı içinde olduğunu belirlemiştir. Öğretmenin iletişim becerisi ve alternatif öğrenme-öğretme yöntemlerine yatkınlığı, özellikle yabancı uyruklu öğrencilerin eğitiminde daha da önemlidir. Hall (1990, s.3; akt. Aksoy, 2012, s. 302)'a göre iletişim dünyası üç parçadan oluşmaktadır: kelimeler, maddi şeyler ve davranışlar. Bu noktada öğretmenin aynı dili konuşmasa bile davranışları ve ödül gibi maddi unsurları kullanımı yabancı uyruklu öğrencilerin sınıf ortamına uyumunu kolaylaştırmaya yardımcı olabilir.

Öğretmenin çok kültürlü bir eğitimin ilkelerini dikkate alarak eğitim-öğretim faaliyetlerini planlaması, eğitim ortamını düzenlemesi, öğretim materyallerini hazırlaması, içeriği bireysel farklılıklara göre uyarlaması ve etkili iletişim becerilerini kullanması yabancı uyruklu öğrencilerin eğitimine olumlu etki edebilir.

Çalışmanın Amacı

Araştırmada yabancı uyruklu öğrencilerin öğretmenleri ve eğitimleri/dersleri ile ilgili yaşadıkları sorunlara, sorunun kimin yardımı ile çözülebileceği, çözüm için neler yapılabileceğine yönelik sorulara cevap aranmıştır. Öğrencilerin hayatında önemli olan temel eğitim döneminde bu öğrencilerin sorunlarının kendi bakış açıları ile ortaya konması, bu sorunların çözümü için yapılması gerekenlerin belirlenmesi, sorunların azalması veya giderilmesi ve yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim ve öğretiminin daha etkili hâle getirilmesinde oldukça önemlidir.

Yurt dışında ve yurt içinde yapılan çalışmalar incelendiğinde yabancı uyruklu öğrencilerin okul ortamında çeşitli sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir (Bulut, Kanat-Soysal ve Gülçiçek, 2018; Şimşir ve Dilmaç, 2018; Sarıtaş, Şahin ve Çatalbaş, 2016; Güngör ve Şenel, 2018; Tosun, Yorulmaz, Tekin ve Yıldız, 2018; Sıcat, 2011; Meloni, 1986). Ancak öğrencilerin sorunlarını kendi bakış açılarından ortaya koyan, bu sorunların çözümü ile ilgili düşüncelerini belirlemeye yönelik çalışmalara rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu çalışmadan elde edilecek sonuçların alan yazına büyük katkı sağlayacağı, ilgili kurumlara ve çalışanlarına ışık tutacağı düşünülmüştür. Böyle bir ihtiyaçtan hareketle çalışmanın amacı, Türkiye'ye çeşitli nedenlerle göç etmiş yabancı uyruklu ilköğrencilerinin öğretmenleri ve dersleri ile ilgili sorunlarını ve bu sorunların çözümü için yapılabilecekleri kendi bakış açıları ile ortaya koymaya çalışmaktır. Bu doğrultuda çalışmanın problem cümlesini: Yabancı uyruklu ilköğrencilerinin kendi bakış açılarından öğretmenleri ve ders başarıları ile ilgili yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri nelerdir? sorusu oluşturmaktadır. Çalışmanın alt problemleri ise şunlardır:

- Yabancı uyruklu ilköğrencileri öğretmenleri ile sorun yaşamakta mıdır? Öğrenciler hangi sorunlarla karşılaşmaktadır?

- Yabancı uyruklu ilkokul öğrencileri öğretmenleri ile yaşadıkları sorunları kimin çözebileceğini düşünmektedir?
- Yabancı uyruklu ilkokul öğrencileri öğretmenleri ile yaşadıkları sorunları çözmek için neler yapmaktadır?
- Yabancı uyruklu ilkokul öğrencilerinin arkadaşları ile yaşadıkları sorunlar karşısında öğretmenlerinden beklentileri nelerdir? Bu öğrenciler çözümün ne olduğunu düşünmektedir?
- Yabancı uyruklu ilkokul öğrencileri dersleri ile ilgili sorun yaşamakta mıdır? Öğrenciler hangi sorunlarla karşılaşmaktadır?
- Yabancı uyruklu ilkokul öğrencileri dersleri ile ilgili yaşadıkları sorunları kimin çözebileceğini düşünmektedir?
- Yabancı uyruklu ilkokul öğrencileri dersleri ile ilgili yaşadıkları sorunları çözmek için neler yapmaktadır?
- Yabancı uyruklu ilkokul öğrencilerinin dersleri ile ilgili yaşadıkları sorunlar karşısında beklentileri nelerdir? Bu öğrenciler çözümün ne olduğunu düşünmektedir?

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin analizi ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

Araştırmanın Deseni

Bu çalışma, temel yorumlamacı nitel araştırma desenine göre kurgulanmıştır. Bu desende araştırmacılar, insanların yaşamlarını nasıl yorumladıkları, dünyalarını nasıl inşa ettikleri ve deneyimlerine ne anlam kattıkları ile ilgilenirler. Bu desen tüm disiplinlerde, uygulamalı alanlarda yapılabilmekte ve eğitim alanında da yaygın olarak kullanılmaktadır (Merriam, 2013). Bu çalışmada da yabancı uyruklu ilkokul öğrencilerinin okul ortamında öğretmenleri ve dersleri ile ilgili yaşadıkları sorunlar derinlemesine anlaşılmasına ve yorumlanmaya çalışılmış, anlattıkları/yazdıkları aracılığıyla yaşadıkları sorunları ve anlamları betimlemek ve görüşlerini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırma 2019-2020 eğitim-öğretim yılının güz döneminde kolay ulaşılabilir örneklem olarak İstanbul ili Ataşehir ilçesinde bir devlet okulunda yapılmıştır. Kazara ya da elverişli örnekleme ismi ile de anılan uygun örnekleme yönteminde (convenience/accidental/incidental sampling) zaman, para ve işgücü kaybını önleme temel amaç edinilir. Burada araştırmacı en ulaşılabilir ve maksimum tasarruf sağlayacak bir durum örnek üzerinde çalışır (Cohen ve Mannion, 1989; Ravid, 1994; akt. Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017). Bu okula devam eden yabancı uyruklu 19 öğrenciden veli izni alınabilen 15 öğrenci araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin demografik özellikleri Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Çalışma grubunun demografik özellikleri

Öğrenci	Cinsiyet	Yaş	Sınıfı	Uyruğu	Kardeş sayısı	Türkiye’de kaç yıldır bulunduğu
Ö1	E	8	2. sınıfa kayıtlı ama fiilen 1.sınıf	Türkmenistan	3	1
Ö2	K	8	2.sınıfa kayıtlı ama fiilen 1.sınıf	Filistin	3	1

Ö3	E	9	3	Kırgızistan	3	2
Ö4	E	9	2	Suriye	4	4
Ö5	K	11	4	Suriye	3	5
Ö6	E	9	2	Suriye	3	4
Ö7	K	10	4	Filistin	2	1
Ö8	K	10	4	Suriye	4	4
Ö9	K	9	3	Türkmenistan	2	3
Ö10	E	8	2	Özbekistan	2	4
Ö11	E	8	2	Arabistan	4	2
Ö12	E	7	1	Kırgızistan	3	2
Ö13	E	8	2	Ukrayna	1	2
Ö14	K	8	2	Azerbaycan	1	1
Ö15	K	9	3	Rusya	2	2

Not 1: Tabloda Ö “öğrenci”yi ifade etmektedir.

Tablo 1 incelendiğinde çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin 7’sinin erkek 8’inin kız olduğu; öğrencilerin 4’ünün Suriyeli, 2’sinin Kırgız, 2’sinin Filistinli, 1’er öğrenci ise Türkmen, Özbek, Azeri, Ukraynalı ve Rus olduğu görülmektedir. Öğrencilerin yaşları 8 ile 11 arasındadır. Öğrencilerden 5’i 2 yıl, 4’ü 1 yıl, 4’ü 4 yıl, 1’i 3 yıl ve 1’i 5 yıldır Türkiye’de yaşamaktadır. Araştırmada katılımcıların gerçek isimleri yerine Ö1, Ö2, Ö3 şeklinde verilen kod isimler kullanılmıştır. Öğrencilerin aileleri ile iletişime geçilmiş, araştırma ile ilgili bilgi verilmiş ve öğrenciler gönüllülük esasına göre araştırmaya dâhil edilmiştir.

Verilerin Toplanması

Katılımcı öğrencilerin demografik özellikleri, araştırmacılar tarafından hazırlanmış altı sorudan oluşan Kişisel Bilgiler Formu ile belirlenmiştir. Öğrencilerin sorunlarını ve çözüm için düşüncelerini belirlemek için araştırmacılar tarafından sekiz sorudan oluşan Görüşme Formu geliştirilmiştir. Öncelikle alan yazın taranmış ve göç ile gelen uluslararası öğrencilerin öğretmenleri ve dersleri ile yaşayabilecekleri sorunlar değerlendirilerek taslak sorular oluşturulmuştur. Hazırlanan taslak sorular biri sınıf öğretmenliği diğeri psikolojik danışma ve rehberlik uzmanı olan iki uzmanın görüşlerine sunulmuştur. Bu görüşler doğrultusunda görüşme formuna son şekli verilmiştir. Uygulama öncesi bir ön uygulama yapılmış ve soruların anlaşıldığı görülmüştür. Görüşme Formundaki sorulardan bazıları şunlardır: 1) Öğretmenle hiç sorun yaşadın mı? Hangi sorunlarla karşılaştın? 2) Öğretmenle ilgili sorunlarını kimin çözebileceğini düşünüyorsun? 3) Öğretmenin ile yaşadığın sorunları nasıl çözersin? 4) Sorun yaşadığın öğretmeninden beklentin nedir? Çözümün ne olduğunu düşünüyorsun?

Öğrencilerle görüşme yapılmadan önce araştırma izinleri alınarak görüşme takvimi oluşturulmuştur. Bazı öğrenci velileri görüşmeyi onaylamamıştır. Veli izni alınabilen 15 öğrenci ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Form 3-13 Aralık 2019 tarihleri arasında, birinci yazar tarafından öğrencilere uygulanmıştır. Formların doldurulması öğrencilerin okullarında gerçekleştirilmiş ve her biri 20-25 dakika sürmüştür. Türkçeyi tam anlayamayan iki Filistinli öğrenciye Türkçeyi ve Arapçayı iyi bilen bir Suriyeli öğrenci tercümanlık yapmıştır. Tercümanlık yapan öğrencinin ilettiği cevapları araştırmacı forma aynen yazmıştır. Okuma yazma sorunu olmayan öğrenciler formu kendileri okuyup cevaplamıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin çözümlenmesinde içerik analizinden ve betimsel analizden yararlanılmıştır. İçerik analizi yöntemi ile ilişkiler ve kavramlar belirlenmeye çalışılmıştır. Betimsel analiz ise elde edilen verilerin oluşturulan temalar altında yorumlanması,

açıklanması, neden-sonuç ilişkilerinin incelenmesi ve sonuca ulaşılmasını sağlayan bir yaklaşımdır. Ayrıca bu analiz tekniği verilerin araştırma soruları dikkate alınarak sunulmasına imkân sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Öğrencilerden toplanan açık uçlu formlar numaralandırılmış, her bir soruya verilen cevaplar araştırmacılar tarafından ayrı ayrı okunmuştur. Formlardan elde edilen betimlemeler kodlanarak kategoriler belirlenmiştir. Kodlama ve kategorileştirmede araştırmacıardan ikisi önce ayrı ayrı kategorileri belirlemiş ve tutarlılığı sağlamıştır. Sonra bir araya gelmiş kategorilere isim vermede anlaşmazlıkları gidererek eşleşmeleri sağlamış ve ortak bir karara varmıştır. Daha sonra belirlenen kategoriler, alt kategoriler ve frekanslar ile tablolar oluşturulmuş, betimlemelere yer verilmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Araştırmacılar arasında “görüş birliği” ve “görüş ayrılığı” olan konular belirlenmiştir. Miles ve Huberman (1994) tarafından ortaya konan Görüş Birliği / (Görüş Ayrılığı + Görüş Birliği) X 100 formülü ile kodlayıcı güvenirliliği % 97 olarak bulunmuş ve belirlenen kategorilerin tutarlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Anlaşılabilirliği sağlamak amacıyla öğrenci ifadelerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada ulaşılan öğrenci sayısı sınırlı olmakla birlikte, göç ile gelen uluslararası öğrencilerin Türkçeyi okuma, anlama ve konuşma sorunları bulunmaktadır. Bu nedenle öğrencilerin verdikleri cevaplar, betimsel alıntılar kısa cümleler şeklindedir.

BULGULAR

Bu bölümde araştırma soruları temel alınarak oluşturulan bulgular sunulmuştur. Her bir tema tablo olarak sunulmuş, tablolarda kategorilere ve bu kategorilere ilişkin betimlemelere yer verilmiştir.

Öğretmen ile İlgili Sorunlar ve Çözüm İlişkin Bulgular

Bu bölümde öğretmen ile ilgili yaşanan sorunların ne/neler olduğu, sorunu kimlerin çözebileceği, sorunu çözmek için öğrencilerin neler yaptığı ve çözüme ilişkin beklentileri ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

Öğrencilerin öğretmenleri ile yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri

Araştırmanın “Öğretmenle hiç sorun yaşadın mı? Hangi sorunlarla karşılaştın?” sorusuna alınan cevaplar Tablo 2’de belirtilmiştir.

Tablo 2. “Öğretmenle Hiç Sorun Yaşadın Mı? Hangi Sorunlarla Karşılaştın?” Sorusuna Alınan Cevaplar

<i>Kategoriler</i>	<i>Alt Kategoriler</i>	<i>(f)</i>
Evet	Ayırım yapmak	6
	Bağırarak/Kızılmak	3
	İlgisizlik /Tahtaya kaldırmamak	3
	Sevgisizlik	2
	İletişim kuramamak	1
	Öğretmen değişikliği	1
Hayır		7
Toplam		23

Not 2: Tabloda f “frekans”ı ifade etmektedir.

Tablo 2 incelendiğinde katılımcı öğrencilerin öğretmenleri ile en çok “ayrım yapmak” sonra “bağırarak/kızmak”, “ilgisizlik /tahtaya kaldırmamak”, daha az “sevgisizlik” ve en az da “iletişim kuramamak” ve “öğretmen değişikliği” sorunları ile karşılaştıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Öğretmenleri ile ayrım yapılması sorunu yaşadığını belirten bazı öğrenci ifadeleri şöyledir:

“Türkçe dersini anlamıyorum, öğretmene soruyorum, söz hakkı alamıyorum, diğerlerine çok söz hakkı veriyor (Ö4).”, benzer şekilde bir başka öğrenci “Öğretmen diğer çocukları daha çok seviyor, bizim istediğimizi hiç yapmıyor, onların istediklerini yapıyor (Ö7).”, Ö8 ise sorununu “Bizi hiç sevmiyor, diğer öğrencilerin isteklerini yapıyor, bizim isteklerimizi yapmıyor.” şeklinde ifade etmiştir.

Katılımcı çoğu öğrenci öğretmenlerinin ilgisiz olduğunu/tahtaya kaldırmadığını farklı şekillerde ifade etmiştir: “Söz hakkı vermiyor, ama iyi davranıyor(Ö2.)” ve “Arkadaşlarımın bana vurduğunu söylediğimde hiçbir şey yapmıyor, kendimi kötü hissediyorum (Ö10).” şeklinde belirtmiştir.

Öğrencilerin bir kısmı öğretmenin kedilerini sevmediğini “Öğretmen diğer çocukları daha çok seviyor (Ö7).” ve “Bizi hiç sevmiyor (Ö8).” ifadeleriyle belirtmiştir.

Öğrencilerin öğretmenleri ile yaşadıkları sorunları kimin çözebileceğine ilişkin görüşleri

Araştırmanın “Öğretmeninle ilgili yaşadığın sorunları kimin çözebileceğini düşünüyorsun?” sorusuna alınan cevaplar Tablo 3’te belirtilmiştir.

Tablo 3. “Öğretmeninle İlgili Yaşadığın Sorunları Kimin Çözebileceğini Düşünüyorsun?” Sorusuna Alınan Cevaplar

<i>Kategoriler</i>	<i>(f)</i>
Kendim	9
Öğretmen	3
Hiç kimse	1
Toplam	13

Tablo 3 incelendiğinde katılımcı öğrenciler öğretmenleri ile karşılaştıkları sorunların çözümünü en çok “kendi”lerinin gerçekleştirebileceğini, ikinci sırada ise “öğretmen”in çözebileceğini, en az oranda ise “hiç kimse”nin çözemeyeceğini düşünmektedir.

Katılımcı öğrencilerden bazıları “Kendim öğretmene söyledim (Ö4).”, “Kendim öğretmene söyledim ama olmadı (Ö8).”, “Sorunu kendim çözebilirim (Ö11, Ö12, Ö13, Ö14 ve Ö15)”, “Sorunu öğretmenim çözebilir Ö(10).” ve “Sorunu hiç kimse çözemez (Ö1).” şeklinde cevap vermiştir.

Öğrencilerin öğretmenleri ile yaşadıkları sorunları çözmek için neler yaptıklarına ilişkin görüşleri

Aşağıda öğrencilerin öğretmenleri ile yaşadıkları sorunun çözümü için neler yaptıklarına dair verdikleri cevaplar Tablo 4’te görülmektedir.

Tablo 4. “Öğretmenin ile Yaşadığın Sorunları Çözmek için Neler Yapmaktasın?” Sorusuna Alınan Cevaplar

<i>Kategoriler</i>	<i>(f)</i>
Öğretmenin isteklerini yerine getiriyor/kurallara uyuyorum	8
Öğretmen ile konuşuyorum	3
Hiçbir şey yapmıyorum	2
Türkçe öğrenmeye çalışıyorum	2
İltifat ediyorum	1
Toplam	16

Tablo 4 incelendiğinde öğretmenleri ile yaşadığı sorunu katılımcıların çoğu “*öğretmenin isteklerini yerine getirerek*”, “*öğretmen ile konuşarak*”, daha azı ise “*hiçbir şey yapmayarak*”, “*Türkçe öğrenmeye çalışarak*”, en azı ise “*iltifat ederek*” çözmeye çalıştıklarını ifade etmiştir.

Katılımcı öğrencilerden Ö7: “*Öğretmene iyi davranıp ne dediyse yaptık ama yine bize kötü davranıyor.*” ifadesine benzer şekilde Ö8: “*Çok şeyler yaptım.*” şeklinde cevap vermiştir.

Öncelikle doğrudan iletişime geçip sorunu çözmeye çalışan öğrencilerin ifadeleri ise şöyledir: “*Türkçe konuşmayı öğrenmeye çalışıyorum (Ö2).*”, “*Kendim konuştum, tahtaya kalkmak istediğimi öğretmene söyledim (Ö4).*”, benzer şekilde başka bir öğrenci “*Öğretmen ile konuşmayı düşünüyorum (Ö9).*” demiştir.

Ö15 kodlu öğrencinin cevabı ise oldukça düşündürücüdür: “*Türkçe öğrenmeye çalışıyorum, film izliyorum. Filmlerde olaylar oluyor Mucize Doktor’u izliyorum, Türkçeyi baya öğrendim. Türkçeyi iyi öğrenebilirsem öğretmenimle daha iyi anlaşabilirim*”. Ö14 ise “*Öğretmene güzel olduğunu söylüyorum o da beni seviyor.*” şeklinde ilginç bir cevap vermiştir.

Öğrencilerin öğretmenleri ile yaşadıkları sorunlarda beklentileri ve düşündüklerine ilişkin görüşleri

Tablo 5’te öğretmeniyle sorun yaşayan öğrencilerin öğretmeninden beklentileri ve çözüme yönelik verdikleri cevaplar irdelenmiştir.

Tablo 5. “*Sorun Yaşadığın Öğretmeninden Beklentini Nedir? Çözümün Ne Olduğunu Düşünüyorsun?*” Sorusuna Alınan Cevaplar

<i>Kategoriler</i>	<i>(f)</i>
Dışlama/ayırım yapılmaması	6
Kendisine iyi davranılması	5
İlgisi	1
Bağırması	1
Toplam	13

Tablo 5’e göre katılımcı öğrencilerin çoğu “*dışlama/ayırım yapılmamasını*”, “*kendisine iyi davranılması*”nı çözüm olarak görmektedir. Öğrencilerin çok azı ise “*ilgi*”yi ve “*bağırma*” davranışını çözüm olarak belirtmektedir. Aşağıda katılımcı öğrencilerin öğretmenlerinden çözüm olarak beklentilerine kendi ifadelerinden örnekler verilmiştir.

Bu öğrencilerin çoğu kendilerine iyi davranılmasının özlemi içinde olduklarını hissettirir şekilde; “*Öğretmen iyi kalpli olsun, beni dışlamasın, bağırmasın.(Ö4)*”, “*Diğer öğrencilere baktığı gibi bize baksın (Ö7).*”, “*Diğer öğrencilere davrandığı gibi bize de davransın (Ö8).*” ve “*Bize iyi davransın (Ö11).*” ifadelerine yer vermişlerdir. Öğretmen kendisiyle ilgilenirse sorunun çözüleceğini düşünen öğrencilerden Ö12: “*Öğretmen bana hediye alabilir.*” derken Ö14 ise: “*Zaten iyi davranıyor daha fazlasına gerek yok, zaten kötü davransa da kızmam ona.*” şeklinde cevap vermiştir.

Ders Başarıları ile İlgili Sorunlar ve Çözüme İlişkin Bulgular

Bu bölümde öğrencilerin dersleri/egitimleri ile ilgili yaşanan sorunların neler olduğu, sorunu kimlerin çözebileceği, sorunu çözmek için öğrencilerin neler yaptığı ve çözüme ilişkin beklentileri ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

Öğrencilerin ders başarıları ile yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri

Araştırmanın ikinci sorusu olan “*Eğitiminde/derslerinde hiç sorun yaşadın mı? Hangi derste sorunlarla karşılaştın?*” sorusuna alınan cevaplar Tablo 6’da belirtilmiştir.

Tablo 6. “*Eğitiminde/Derslerinde Hiç Sorun Yaşadın Mı? Hangi Sorunlarla Karşılaştın?*” Sorusuna Alınan Cevaplar

<i>Kategoriler</i>	<i>Alt Kategoriler</i>	<i>(f)</i>
--------------------	------------------------	------------

Evet	Türkçe	5
	Matematik	4
	Hayat bilgisi	3
	Fen bilimleri	2
Hayır		4
Toplam		18

Tablo 6 incelendiğinde katılımcı öğrencilerin en çok “Türkçe”, sonra “matematik”, “hayat bilgisi” ve en az da “fen bilimleri” derslerinde sorun yaşadıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Bu soruya öğrenciler ders odaklı cevaplar vermişlerdir. En çok Türkçe okuma, yazma ve anlamada sorun yaşadığını belirten bazı öğrenci ifadeleri şöyledir:

“Okuma yazma bilmiyordum şimdi öğrendim, biraz daha öğrenmem lazım (Ö1)”, benzer şekilde öğrencilerden bazıları “Türkçe dersini anlamıyorum, öğretmene soruyorum, söz hakkı alamıyorum, diğerlerine çok söz hakkı veriyor (Ö4).”, “Her derste sorun yaşıyorum. Hiçbir şey anlamıyorum kendi ülkemde başarılıydım (Ö7)”, “Türkçe dersi dikte çalışmalarında zorlanıyorum, bizde 31 harf var, Türkçede 29 harf, harfler farklı kafam karışıyor, zorlanıyorum (Ö13).” ifadeleri ile, Ö14: “Okumayı yeni öğrendim çok yavaş okuyorum o yüzden anlamadığımı düşünüyorum.”, Ö15 ise “Türkçe çok zor, öğrenmeye çalışıyorum.” şeklinde yaşadıkları sorunlarını belirtmişlerdir.

Katılımcı öğrenciler matematik dersinde yaşadıkları sorunu şöyle ifade etmiştir: “Matematikte problemleri anlayamıyorum (Ö6)”, “Matematikte çıkarma işleminde sorun yaşıyorum (Ö10).”, “Matematiği anlayamıyorum, çok yavaş okuyorum, o yüzden anlamadığımı düşünüyorum (Ö14).” Öğrencilerin bir kısmı hayat bilgisinde sorun yaşadıklarını şu ifadelerle belirtmiştir: “Hayat bilgisini anlamıyorum, konuları farklı (Ö3).”, “Hayat bilgisi konuları zor, anlayamıyorum (Ö12).” Katılımcı öğrenciler fen bilimleri dersleriyle ilgili yaşadıkları sorunu “Fen dersinde sorun yaşıyorum, anlayamıyorum (Ö5).” şeklinde belirtmiştir. Ö7 ise: “Her derste sorun yaşıyorum. Fen dersini çok zor anlıyorum.” şeklinde ifade etmiştir.

Öğrencilerin dersleri ile ilgili yaşadıkları sorunları çözmeye kimden destek alabileceklerine ilişkin görüşleri

Araştırmanın ikinci sorusu olan “Derslerinle ilgili sorunlarınızı kimin çözebileceğini düşünüyorsunuz?” sorusuna alınan cevaplar Tablo 7’de belirtilmiştir.

Tablo 7. “Eğitimin/Derslerin ile İlgili Sorunlarınızı Kimin Çözebileceğini Düşünüyorsunuz?” Sorusuna Alınan Cevaplar

Kategoriler	(f)
Öğretmen	8
Kendim	6
Anne/babam	5
Abi/ablam	4
Arkadaşım	1
İnternet	1
Hiç kimse	1
Toplam	

Tablo 7 incelendiğinde katılımcı öğrencilerin dersleri ile karşılaştıkları sorunları en çok “öğretmen”inin, ikinci sırada ise “kendi”sinin çözebileceğini, daha azı “anne/baba”larının ve “abi/abla”larının çözebileceğini düşündükleri görülmektedir. Katılımcı öğrenciler dersleri ile ilgili sorunlarını en az “arkadaşları”nın, “internetten dersleri izleme”nin çözebileceğini ve “hiç kimse”nin çözemeyeceğini düşünmektedir.

Öğrencilerin dersleri ile ilgili yaşadıkları sorunlarını çözmek için neler yaptıklarına ilişkin görüşleri

Aşağıda öğrencilerin dersleri ile ilgili yaşadıkları sorunların çözümü için neler yaptıklarına dair verdikleri cevaplar Tablo 8’de görülmektedir.

Tablo 8. “Derslerin ile İlgili Yaşadığın Sorunları Çözmek için Neler Yapmaktasın?” Sorusuna Alınan Cevaplar

<i>Kategoriler</i>	<i>(f)</i>
Ders çalışıyor	7
Öğretmen ile konuşuyor	2
Kitap okuyor	2
Video/film izliyor	2
Hiçbir şey yapmıyor	2
Toplam	15

Tablo 8 incelendiğinde katılımcıların çoğunluğu “ders çalışarak” daha azı “öğretmen ile konuşarak”, “kitap okuyarak”, “video/film izleyerek” ve “hiçbir şey yapmayarak” problemi çözmeye çalıştıklarını ifade etmiştir.

Katılımcı öğrencilerden Ö1’in “*Tatilde ders çalışırım, dersleri anlamaya çalışırım.*” ifadesine benzer şekilde Ö6: “*Çalışmayı düşünüyorum, annem ile çalışıyorum.*”, Ö7: “*Çalışmak anlamak istiyorum, annem öğretmen ile konuştu.*” ifadeleri ile durumu belirtmiştir. Ö14 kodlu öğrenci “*On beş tatilde çok çalışmayı düşünüyorum.*” Ö15: “*Türkçe öğrenmeye çalışıyorum.*” şeklinde sorunu çözmeye çalıştıklarını; Ö8 ise: “*Çok çalıştım ama olmuyor.*” ifadesi ile sorunu çözemediğini ifade etmiştir.

Öncelikle kitap okuyarak dilini geliştirerek sorunu çözmeye çalışan öğrencilerin ifadeleri ise şöyledir: “*Tatilde kitap okurum (Ö1).*”, “*Kitap okuyorum, yazımı güzel yazmaya çalışıyorum (Ö13).*” Eğitimle ilgili sorunlarını video/film izleyerek çözmeyi düşünenlerden Ö1: “*Ders videolarını internette izleyebilirim.*” şeklinde Ö15 ise: “*Türkçe öğrenmeye çalışıyorum, film izliyorum, filmler eğlenceli böylece Türkçeyi anlayıp derslerimdeki sorunu çözerim.*” şeklinde düşüncesini ifade etmiştir. Bu öğrencilerin bir kısmı dersleriyle sorun yaşadıklarında hiçbir şey yapmadıklarını doğrudan ifade etmişlerdir: “*Hiçbir şey yapmıyorum (Ö10).*”, “*Hiçbir şey yapamıyorum (Ö12).*”

Öğrencilerin dersleri ile ilgili yaşadıkları sorunlarda beklentileri ve düşündükleri çözümlerine ilişkin görüşleri

Tablo 9’da dersleri ile sorun yaşayan öğrencilerin beklentileri ve çözüme ilişkin cevapları irdelenmiştir.

Tablo 9. “Sorun Yaşadığın Çevrenden Beklentini Nedir? Çözümün Ne Olduğunu Düşünüyorsun?” Sorusuna Alınan Cevaplar

<i>Kategoriler</i>	<i>(f)</i>
Ders çalışmak	6
Öğretmenin ilgisi/desteği	4
Kitap okumak	2
Ülkesine dönmek	1
Özel ders almak	1
Toplam	14

Tablo 9’da katılımcı öğrencilerin çoğunun, “çok çalışmak”, “öğretmenin ilgi/desteği”nin ve daha azı “kitap okuma”nın çözüm olduğunu düşündüğü görülmektedir. Öğrencilerin az bir kısmı ise “ülkesine dönme” ve “özel ders alma”nın çözüm olacağını düşünmektedir. Aşağıda katılımcı öğrencilerin çözüm olarak beklentilerine/düşündüklerine kendi ifadelerinden örnekler verilmiştir. Bu öğrencilerin çoğu bilinçli bir şekilde sorunun üstesinden kendilerinin geleceğini “*Derslerime çok çalışmalıyım (Ö1, Ö5, Ö6, Ö7, Ö12, Ö14)*” şeklinde ifade etmişlerdir.

Sorunun çözümünün kitap okumak olduğunu düşünen öğrenciler ise “*Tatillerde kitap okursam başarılı olurum (Ö1).*”, “*Çok kitap okumalıyım, Türkçe öğrenmeliyim (Ö13).*” şeklinde ifadeler sunmuşlardır. Öğrencilerin bazıları öğretmenin ilgisi/desteğinin özlemi içinde olduklarını hissettirir şekilde; “*Öğretmen bana tekrar anlatsın, yanına çağırsın (Ö3)*”, “*Öğretmen iyi kalpli olsun, beni dışlamasın, bağırmasın (Ö4).*”, “*Öğretmen bana özel davransın (Ö10).*” ifadelerini kullanmışlardır. Kendisi derse aktif katılırsa, tahtaya kalkarsa sorunun çözüleceğini düşünen öğrencilerden Ö13: “*Öğretmen beni daha çok tahtaya kaldırsın.*” demiştir. Katılımcı bir öğrenci Türkiye’den gitmeyi çözüm olarak gördüğünü; “*Biz artık ülkemize dönmeliyiz (Ö7).*” şeklinde ifade etmiştir. Ö15 ise: “*Bana biri özel tek ders anlatmalı.*” şeklinde birebir ders alarak dersleri ile ilgili sorununun çözüleceğini düşündüğünü belirtmiştir.

TARTIŞMA

Bu bölümde katılımcı öğrencilerin öğretmenleri ve eğitimleri/dersleri ile ilgili yaşadıkları sorunlara ve çözümlerine ilişkin görüşleri ile ilgili sonuçların tartışılmasına ve önerilere yer verilmiştir.

- Katılımcı öğrencilerin verdiği cevaplar doğrultusunda; öğrencilerin öğretmenleri ile en çok “*ayrım yapma*” daha az “*bağırma/kızma*” “*ilgisizlik*”, “*sevgisizlik*” en az “*iletişim kuramama*” ve “*öğretmen değişikliği*” sorunları yaşadıkları belirlenmiştir. Öğretmenler ile yaşanan sorunu katılımcıların çoğunun “*Öğretmenin isteklerini yerine getirerek/kurallara uyararak*” daha azının “*öğretmen ile konuşarak*”, “*hiçbir şey yapmayarak*”, “*Türkçe öğrenmeye çalışarak*”, en azının ise “*iltifat ederek*” çözmeye çalıştıkları; çözüm için öğretmenlerinden beklentilerin ise çoğunlukla “*dışlamama/ayrım yapılmaması*”, “*kendisine iyi davranılması*” daha az “*ilgi*” ve “*bağırma*” olduğu tespit edilmiştir.

Öğretmen eğitim süreçlerinin planlayıcısı, uygulayıcısı ve yöneticisidir. Öğretmenin yabancı uyruklu öğrencilere yönelik tutumu, öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve isteklerine göre eğitim faaliyetlerini planlaması, uygulaması ve materyallerini hazırlaması ve pozitif iletişimi eğitim sürecinde oldukça önemlidir. İmamoğlu ve Çalışkan (2017), çalışmasında yabancı uyruklu öğrencilerin öğretmenlerinin %95’inin sorun yaşadığını, yabancı uyruklu öğrencilerle yaşanan sorunların daha çok öğretmen kaynaklı sorunlar olduğunu; öğrencilerin arkadaşları ile ortak dil olan “oyun dilini” kullandıkları için ilk zamanlar sorun yaşasalar da daha sonra sorun yaşamadıklarını tespit etmiştir. Erdem (2017), mülteci öğrencilerin bulunduğu sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları öğretim sorunlarının başında öğretmenlere göre; öğrencilerin dil bilmemesi ve ders içeriğinden ziyade Türkçeyi öğrenmeyi amaçladıklarını; öğretmenlerin gösterim tekniği ile öğrencilerin dil sorununu aşmaya çalıştıklarını tespit etmiştir. Sarıtaş, Şahin ve Çatalbaş (2016, s. 2009) okullarında yabancı uyruklu öğrenci bulunan öğretmen ve yöneticilerin karşılaştıkları sorunlardan dil ve davranış sorunları ile öğretim sürecinde yaşanan sorunları vurgulamıştır. Çalışmada öğretmenler ve yöneticiler, özellikle Suriyeli öğrencilerle ödev yapmama, ders materyalini getirmeme, derse ilgisiz olma, sorumluluktan kaçma, devamsızlık gibi sorunlar yaşandığını; Afgan ve İranlı öğrencilerin derslere karşı oldukça ilgili, sorumluluk sahibi ve başarılı olduklarını ifade etmişlerdir. Bu çalışmaların sonuçları eldeki çalışma ile benzer şekilde öğretmenle dil ve iletişim sorunu ve derslere katılamama sorunları ile örtüşmektedir.

Bulut, Kanat-Soysal ve Gülçiçek (2018), Suriyeli öğrencilerin, eğitim kurumlarına yeterli dil becerilerini kazanmadan geldiği için öğretmenlerin onlarla iletişim kuramadıklarını; derslerde öğretmenlerin basit ifadelerini bile anlayamayan çocukların derse katılamadıklarını tespit etmişlerdir. İmamoğlu ve Çalışkan (2017), çalışmasında öğretmenlerin tamamının yabancı uyruklu öğrencilere yönelik hiçbir eğitim almadıkları;

öğretmenlerin çoğunun bu öğrencilere, diğer öğrencilere uyguladığı müfredatı uyguladığını ve dil sorununu çözmek için ayrıca ilgilendiklerini ve anlaşmakta zorluk çektiklerini tespit etmişlerdir. Yine aynı çalışmada, öğretmenlerin çoğunun yabancı uyruklu öğrencilerin devlet okullarına yerleştirilmelerini doğru bulsalar da, %95'inin bu yerleştirme politikasını yetersiz gördüğünü; bunun nedeninin ise, öğrencilerin dil bilmemeleri olduğunu, bu nedenle bu öğrencilere ayrı sınıflarda eğitim verilmesi gerektiğini düşündüklerini tespit edilmiştir.

Erdem (2017), çalışmasında yabancı uyruklu öğrencilerin öğretim sürecinde temel sorunun dil sorunu olduğunu, katılımcı öğretmenlerin mülteci öğrencilerin ihtiyaçlarına göre içeriği düzenlemediklerini, öğretmenlerin bu öğrenciler için materyal gereksinimleri olduğunu, değerlendirme sürecinde öğretmenlerin nesnel bir yöntem geliştirmediklerini saptamıştır. Tosun, Yorulmaz, Tekin ve Yıldız (2018) da, çalışmalarında yabancı uyruklu öğrencilerin dil bilmemelerinin en temel uyum problemi olduğunu; Bulut, Kanat-Soysal, ve Gülçiçek (2018) öğretmenlerin uyum sorununu çözmek için bireysel olarak çabaladığını; bütün çabalarına karşın yeterince çözüm üretmediklerini ve bu durumda öğretmenlerin kendini çaresiz ve yetersiz olarak gördüğünü belirtmişlerdir. Bu bulgular eldeki çalışmada öğrencilerin Türkçeyi konuşup anlayamamaktan kaynaklanan derslerinde başarısız olmaları ve öğretmenleri ile iletişim sorunu yaşayıp dışlandıklarını düşündükleri bulgusu ile örtüşmektedir.

Bulut, Kanat-Soysal, ve Gülçiçek (2018), Türkçe derslerinde öğretmenlerin, anadili Türkçe olmayan sığınmacı çocuklara, diğer çocuklarla aynı eğitim programını uyguladıklarını; yabancı öğrencilerin dil sorunlarına nasıl çözüm getireceklerini bilmediklerini ve yabancılara Türkçe öğretimi konusunda herhangi bir eğitim sürecinden geçemedikleri için büyük sorunlar yaşadıklarını saptamıştır. İmamoğlu ve Çalışkan (2017), öğretmenlerin özellikle dil sorunu nedeniyle bu öğrencilerin eğitimi için okullarda boşa zaman harcadıklarını ve sıkıldıklarını düşündüğünü; öğretmenlerin çoğunun yaşanan sorunlara çözüm olarak, yabancı uyruklu öğrencilere Türkçe öğretilmesi, ayrı ve yaşlarına uygun sınıflarda (akran eğitimi) ve onlara uygun müfredatla eğitim verilmesini düşündüklerini tespit etmişlerdir. Şimşir ve Dilmaç (2018) da, yaptıkları çalışmalarında yabancı uyruklu öğrencilerin eğitiminde yaşanan sorulara öğretmenlerin getirdikleri önerileri; dil eğitimi, ayrı eğitim, aile ile irtibat kurmak, birlikte eğitim, rehberlik etkinlikleri ve sosyal faaliyetler olarak tespit etmişlerdir. Bu sonuçlar eldeki çalışmada öğrencilerin kendilerinin yaşadıkları sorunlara kendi bakış açılarından dil öğrenme ve ayrıca internetten konu anlatımları veya özel dersle destek sağlanması çözümleri ile örtüşmektedir.

Erdem (2017), öğretmenlerin mülteci öğrencilere Latin alfabesinin ve Türkçenin öğretilmesi için hazırlık eğitimi verilmesi gerektiğini düşünmekte olduklarını öğretmenlerin öğretim içeriğinin analizi, öğretim stratejileri, ders araç ve gereçleri, ölçme araçları geliştirme ve değerlendirme gibi alanlarda mülteci öğrencilere dönük olarak mesleki gelişim ihtiyacı içerisinde olduklarını da tespit etmiştir. Yabancı uyruklu öğrencilerin yaşadıkları dil ve iletişim problemleri hem öğretmeni ve arkadaşları ile iletişimini hem de ders başarılarını etkileyen bir unsur olarak çok yönlüdür. Öğrenci bir yandan yeni bir dili ve ders içeriklerini öğrenmeye çalışırken bir yandan da öğretmenine ve arkadaşlarına alışmaya çalışmaktadır. Bu süreçte öğretmenin dışlamadan, ayrımcılık yapmadan olumlu bir üslupla öğrenciye yaklaşması ve çok kültürlü farklılaştırılmış bir eğitim uygulaması önemlidir.

Günümüzde iyi bir öğretmende bulunması gereken temel özellikler: öğrencilere karşı objektif ve açık görüşlü olma, öğrencilerin ihtiyaç ve beklentilerini, bireysel farklılıkları dikkate alma, kendini yenileyebilme, gelişmelere ve yeniliklere açık olma, sorunları bilimsel yöntemlerle araştırabilme, eğitim teknolojisindeki gelişmeleri takip edebilme, araştırmacı bir yapıya sahip olma, toplumsal değişimleri anlayıp yorumlayabilme ve başarı beklentisi

şeklinde ifade edilebilir (Çelikten, Şanal ve Yeni, 2005). Sıralanan bu özellikler eldeki çalışmada öğretmenleri ile sorun yaşayan öğrencilerin, öğretmenlerinden ayırım yapmama, dışlamama, öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alarak bu öğrencilere destek olunması beklentileri bulgusu ile örtüşmektedir.

- Katılımcı öğrencilerin verdiği cevaplar doğrultusunda; ders başarısı ile ilgili sorunların okuma anlama ve dil becerisi gerektiren Türkçe dersinde en fazla olduğu, sonra matematik, üçüncü sırada içerik farklılığından dolayı hayat bilgisi dersinin geldiği ve en az zorlanılan dersin fen bilimleri olduğu, öğrencilerin diğer derslerde (beden eğitimi, görsel sanatlar ve müzik) zorluk yaşamadıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların çoğunun; “ders çalışarak” daha azının “öğretmen ile konuşarak”, “kitap okuyarak”, “video/film izleyerek” ve “hiçbir şey yapmayarak” problemi çözmeye çalıştıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin daha çok “ders çalışma”, “öğretmen desteği/ilgisi” “kitap okuma” en az da “ülkesine dönme” ve “özel ders alma”nın sorunu çözebileceğini düşündükleri tespit edilmiştir.

İlkokul dönemi öğrencilerin hem yaşlıları ile iletişime geçerek sosyalleştiği hem de belli bilgi ve becerileri kazanarak kendilerini başarılı olarak algıladıkları ve tüm eğitim kademelerinin de temelini oluşturan kritik bir dönemdir. Bu süreç tüm öğrenciler için önemlidir. Ancak çeşitli nedenlerle ülkesinden ayrılmak zorunda kalmış, belki travma ve yokluklar yaşamış bir öğrenci için söz konusu eğitim süreci daha da önemlidir. Ayrıca bu öğrenci yeni geldiği ülkenin kültürünü, dilini, müfredatını ve eğitim beklentilerini de sağlama gibi ağır bir sorumluluk ile de karşı karşıyadır.

Güngör ve Şenel (2018), yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim-öğretimlerinde yaşadıkları sorunların ana temasında, “dil ve kültür farklılığı”, “temel dil becerileri”, “anlama”, “ifade etme ve yorum yapma”, “programın gerisinde kalma” ve “akademik başarısızlık” alt temalarını tespit etmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin, öğretmenini ve çevresindekileri anlamadıklarını, iletişim kuramadıklarını, kendi duygu ve düşüncelerini ifade edemediklerini ve derslere katılamadıklarını, bu bağlamda akranlarına nazaran daha düşük akademik başarıya sahip olduklarını ya da çoğunlukla öğrencilerin başarısız olduklarını belirtmişlerdir. Bu sonuçlar eldeki çalışmanın katılımcı öğrencilerin Türkçe okuma yazmayı bilmemekten dolayı, başta Türkçe olmak üzere matematik, hayat bilgisi ve fen bilimleri derslerinde başarılı olamadıklarını düşünceleri bulgusu ile örtüşmektedir.

Aksakal (2017), araştırmasında mülteci öğrencinin eğitim başarısının, bulunduğu ortama ayak uydurmaktaki başarısı, psikolojik denge hâli, sınıf içindeki ilişkileriyle yakından alakalı olduğunu ve öğrencinin kendini dışlanmış, işe yaramaz ve istenmeyen biri olarak görmesinin önce kendine daha sonra da çevresine zarar vereceğini belirtmiştir. Meloni (1986), yabancı uyruklu öğrencilerin dil yeterliliği, dersleri anlama, sınıf içi tartışmalara katılma ve yazılı ve sözlü rapor hazırlama konularında akademik olarak sorun yaşadıklarını, Arap öğrencilerin yaşadıkları en ciddi zorluklarından birinin yazılı ödevler olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca eleştirel analiz olmadan başkalarının bilgisini kendileri yaparak öğrenmeye alışkın olduklarından da yorumlamaya dayalı, özgün yazılı ödevlerde zorluk yaşadıkları da yine Meloni (1986)’nin çalışmasındaki önemli bulgular arasındadır. Eldeki çalışmada öğrencilerin yorumlamaya ve Türk kültürünü anlamaya dayalı hayat bilgisi dersinde ve dil farkından dolayı Türkçe okuma, yazma, anlama ve dikte çalışmalarında zorlandıklarını ifade etmeleri bu çalışmanın bulguları ile örtüşmektedir. Yabancı uyruklu öğrencilerin çoğunun Arap kökenli olduğunu düşündüğümüzde, alfabe ve yazıya başlama yönünün öğrenci başarısı üzerinde büyük etkisi olabileceğini göz önünde bulundurmak da gerekir.

Gulbahar, Earl, Reginald, Hans ve Megumi (1996) yabancı uyruklu öğrencilerin kültürlerarası uyum, dil öğretimi ve öğrenim, kültür şoku, ev sahibi topluma uyum sağlama zorlukları, ev sahibi kültürde sosyal okuryazarlık edinimi sorunları yaşadıklarını belirlemişlerdir. Lee, Abd-Ella ve Burks (1980) ise, yabancı uyruklu üniversite öğrencilerinin, akademik olmayan ihtiyaçlara en düşük önemi verme eğiliminde olduklarını tespit etmiştir. Sicat (2011) yabancı uyruklu üniversite öğrencilerinin kültürel uyumda sorun yaşadıklarını; kendilerine yabancı bir dilde veya onlardan farklı aksandaki dersleri anlayamadıklarını belirlemiştir. Bu bulgu eldeki çalışmada katılımcı öğrencilerin Türkçe bilmemekten dolayı ve kültürü, gelenek ve görenekleri içeren hayat bilgisi dersinde sorun yaşadıkları bulgusu ile örtüşmektedir

Şimşir ve Dilmaç (2018) yabancı uyruklu öğrencilerin yaşadıkları dil problemini Türkçeyi anlayamama, Türk arkadaşları ile iletişim kuramama ve aileleri ile iletişim kurmada problemler olarak; akademik problemleri ise dersi anlayamama, okuma-yazma sorunu, ödev yapmama, derse ilgisizlik ve müfredat farkı olarak belirlemişlerdir. Tosun, Yorulmaz, Tekin ve Yıldız (2018) da, yabancı uyruklu öğrencilerin dil bilmemelerinin en temel uyum problemi olduğunu; bunun farklı sorunlara neden olabildiğini tespit etmişlerdir. Aksakal (2017), Suriyeli mülteci çocuklar üzerinde yaptığı araştırmasında öğrencilerin yaşadıkları travmatik olaylardan çevresindekilere güven duymadıkları, dil ve iletişim sorunları yaşadıklarını ve ekonomik zorlukların eğitimlerine olumsuz etki ettiğini tespit etmiştir. Bu bulgular eldeki çalışmada, katılımcı öğrencilerin derslerde başarılı olamama, derse katılamama ve dolayısıyla kendilerini dışlanmış, ayrıma maruz kalmış hissetmeleri ve öğretmenleri ile iletişim sorunları yaşadıkları bulguları ile örtüşmektedir.

Aksakal (2017) öğrencilerin sınıflara yerleştirilirken fiziki yapıya göre yerleştirildiğini; boy ve yaş değişkenleri beraber değerlendirildiğini; öğrencilerin ilk başlarda dil bilmeleri gereken sözel derslerde oldukça zorlandıklarını; ancak Türkçe bilmenin ikinci planda kaldığı matematik, din kültürü, fen bilgisi ve beden eğitimi gibi derslerde daha başarılı olduklarını tespit etmiştir. Bu bulgu eldeki çalışmada yabancı uyruklu öğrencilerin en çok zorlandıkları dersin Türkçe okuma, yazma ve anlama en az zorlandıklarının ise fen bilimleri dersi olması ve diğer derslerde (beden eğitimi, görsel sanatlar ve müzik) zorlanmadıkları bulgusu ile örtüşmektedir. Aksakal (2017), Kars ilinde çeşitli zorluklar yaşamalarına rağmen okula devam eden yabancı uyruklu öğrencilerin özellikle Kobane bölgesinden göç eden ve Kürtçe konuşan öğrenciler olduğunu, bu öğrencilerin Kürtçe konuşan öğrenciler olmasının öğrencilerin Karşı öğrencilerle iletişim kurabilmesini, eğitim sürecini ve sosyal uyumlarını önemli derecede kolaylaştırdığını tespit etmiştir. Halep'ten gelen Suriyeli mültecilerin ise, ana dillerinin Arapça olmasının uyum sorunu yaşamalarına sebep olduğunu; bu sebeple çocukların okula gitmeye gerek duymadığını; öğrencilerin sayısal ve devinışsel yeteneklerini sergilemelerinin sözel ağırlıklı derslerdeki yeteneklerini sergilemekten daha kolay olduğunu belirtmiştir.

Sicat (2011), yabancı uyruklu öğrenciler tarafından kullanılan başa çıkma stratejilerini; koşullara uyum sağlama, uzlaşma, dua etme, aile ve arkadaşlarla sürekli iletişim ve spor aktiviteleri ile öğrencilerle iç içe geçme olarak tespit etmiştir. Tosun, Yorulmaz, Tekin ve Yıldız (2018) çalışmalarında öğrencilerin Türkiye'de mülteci olmanın getirdiği zorluklarla baş etmede, öğrencilerin namaz kılmak, Kuran okumak, dua etmek gibi ibadetleri öne çıkardığını; ayrıca sabırlı olmak, sakin olmak gibi bazı ahlaki ya da kişisel değerleri de zorluklarla baş etmede çözüm olarak gördüklerini saptamışlardır. Bazı öğrencilerin ise çevrelerindeki kişilerin yardımseverliğini ve arkadaş edinmeyi ve onlarla dertleşmeyi sorunlarla baş etme konusunda yardımcı sosyal etmenler olarak dile getirdikleri

belirlenmiştir. Bu bulgular eldeki çalışmada, öğrencilerin öğretmene iltifat ederek, öğretmenin sözünü dinlediklerini belirterek, kurallara uyarak, Türkçe öğrenmeye ve iletişim kurmaya, uyum sağlamaya çalışarak sorunlara çözüm getirmeye çabalamaları bulgularıyla örtüşmektedir.

Sonuç olarak yabancı uyruklu öğrencilerin okul ortamında öğretmenleri ve dersleri ile ilgili çeşitli sorunlar yaşamakta olduğu, sorunlarını çözmek için çaba sarf ettikleri ve çözüm için kendilerinden, öğretmenlerinden ve çevrelerinden çeşitli beklentilerinin olduğu tespit edilmiştir.

Bu sonuçlar ışığında aşağıda ilgili kurumlara ve araştırmacılara yönelik öneriler sunulmuştur.

- Okullarda yabancı uyruklu öğrencilerin yaşadıkları/yaşayabilecekleri sorunları gidermeye yönelik eğitici faaliyetler planlanabilir.
- Yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim sürecinde yaşadıkları dil ve iletişim probleminin çözümü veya azalması için programdan kaynaklanan sorunlara yönelik iyileştirme ve destek eğitim çalışmaları yapılabilir.
- Okul programları hazırlanırken yabancı uyruklu öğrencilerin programa uyumunu kolaylaştırmak için uluslararası müfredat geliştirilebilir.
- Sınıfında yabancı uyruklu öğrenci bulunan öğretmenlere yardımcı öğretmenler tahsis edilebilir.
- Okullarda rehberlik biriminin yabancı uyruklu öğrencilere yönelik destek faaliyetleri artırılabilir.
- Öğrencilere okul ortamında yaşanan çeşitli sorunlara karşı sorun çözme becerilerinin geliştirilmesine yönelik eğitimler planlanıp uygulanabilir.
- Yabancı uyruklu öğrencilere bir yıl Türkçe dil eğitimi sunulabilir.
- Benzer şekilde yabancı uyruklu ortaokul, lise ve üniversite öğrencileri ile okul ortamında yaşadıkları sorunlar ve çözümlerine ilişkin araştırmalar yapılabilir.
- Yabancı uyruklu öğrencilerin yaşayabileceği farklı sorunlar üzerine araştırmalar tasarlanabilir.
- Öğretmen yetiştiren kurumlar çok kültürlü eğitim dersini eğitim programlarına dahil edebilir.
- Öğretmen yetiştiren kurumlar uluslararası yöntem ve teknikleri içeren derslere ağırlık verebilir.

KAYNAKÇA

Aksakal, İ. (2017). Suriyeli mülteci öğrencilerin Türk eğitim sistemine ve sınıf ortamına uyum sorunları (Kars ili örneği). *Turan-sam: Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi, Turan-sam Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 9(36), 669-676. DOI: <http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041>.

Aksoy, Z. (2012). Uluslararası göç ve kültürlerarası iletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20), 292-303. ISSN:1307-9581, s.292-303. www.sosyalarastirmalar.com adresinden 27.04.2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü Küresel Eğilimler Raporu- [UNHCR] (2017a). *Forced displacement in*. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/5b27be547>

Birleşmiş Milletler Kriz Ortamında Mülteci Eğitimi (2017). Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/5b852f8e4.pdf>

- Bulut, S., Kanat-Soysal, Ö. ve Gülçiçek, D. (2018). Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğretmeni olmak: Suriyeli öğrencilerin eğitiminde karşılaşılan sorunlar. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(2), 1210-1238.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (23. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Çelikten, M., Şanal, M. ve Yeni, Y. (2005). Öğretmenlik mesleği ve özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 207-237.
- Demir, S. (2012). Çok kültürlü eğitimin erciyes üniversitesi öğretim elemanları için önem derecesi. *Turkish Studies* 7(4), 1453-1475.
- Demirel, Ö. ve Kaya, Z. (2002). *Öğretmenlik mesleğine giriş* (2.baskı). Ankara: PegemA Yayınları.
- Erdem, C. (2017). Sınıfında mülteci öğrenci bulunan sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları öğretimsel sorunlar ve çözüme dair önerileri. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 26-42.
- Gulbahar, H., Earl, M., Reginald, N., Hans, S.ve Megumi, S. (1996). Learning needs and adaptation problems of foreign graduate students. *Canadian Society for the Study of Higher Education. CSSHE Professional File*, 15, 2-19.
- Güngör, F. ve Şenel, E. A. (2018). Yabancı uyruklu ilkök öğrencilerinin eğitim – öğretiminde yaşanan sorunlara ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri. *AJESI-Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 8(2): 124-173. DOI: 10.18039/ajesi.454575
- Hall, E.T., Hall, M.R. (1990). *Understanding Cultural Differences*, USA: Intercultural Press, Inc.
- İmamoğlu, H. V. ve Çalışkan, E. (2017).Yabancı uyruklu öğrencilerin devlet okullarında ilkök eğitime dair öğretmen görüşleri: Sinop ili örneği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 529-546.
- Lee, M. Y.,Abd-Ella, M. ve Burks, L. A. (1980). Needs of freign' students from developing nations at U.S. Collegesand Universities. The Final Report of Phase II, The Agencyfor International Development, Department of State, Washington, D.C.Sociology Report No. 147A.
- Meloni, C. F. (1986). Adjustment problems of foreign students in U.S. CollegesandUniversities. Office of Educational Research and Improvement (ED), Washington, DC.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber*. S. Turan (Çev. Ed.). Ankara: Nobel. [Orijinal baskı 2009].
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis* (2nd ed.). ThousandOaks, CA: SAGE.
- Sarıtaş, E., Şahin, Ü. ve Çatalbaş, G. (2016). İlkokullarda yabancı uyruklu öğrencilerle karşılaşılan sorunlar. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,25(1), 208-229.
- Sicat, R. M. (2011). Foreign students' cultural adjustment and coping strategies. *International Conference on Social Scienceand Humanity IPEDR*, vol.5, 338-341.
- Şimşir, Z. ve Dilmaç, B. (2018). Yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim gördüğü okullarda öğretmenlerin karşılaştığı sorunlar ve çözüm önerileri. *İlköğretim Online*, 17(3), 1719-1737. [Online]: <http://ilkogretim-online.org.tr/doi/10.17051/ilkonline.2018.466425>
- Tosun, A., Yorulmaz, A., Tekin, İ. ve Yıldız, K. (2018). Mülteci öğrencilerin eğitim sorunları, eğitim ve din eğitimin-den beklentileri: Eskişehir örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 107-133.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

2016 Türkiye Göç Raporu (2017). T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın no: 40. Ankara.